

VISSZAEMLEKEZÉS 1944. MÁRCIUS 19-RE

KÉRI KÁLMÁN*

1938. szeptember 7-től 1941. augusztus 1-ig a Központi Szállítás-vezetőség (KSZV) parancsnoka voltam. E szerv feladata volt a katonai vasúti, hajózási és közúti szállítások tervezése, szervezése és végrehajtása. Feladata volt még a német katonai és anyagi szállítmányok irányítása a magyar szállítóvonalakon Románia és a Balkán felé, illetve onnan a Német Birodalom területére.

E feladatkör szükségessé tette kapcsolatok létesítését a Ruhr-vidékkel, a sziléziai szénmedencével és még számos más területtel, ahol a KSZV összekötő szerveket telepített. Ezek egyike a Wien—Ostbahnhofon működő magyar pályaudvar-parancsnokság volt, amelynek tisztjei a bécsi polgári és katonai közigazgatási szervekhez és vasúti hatóságokhoz kapcsolatokat építettek ki.

Ez a pályaudvar-parancsnokság március 18-án és 19-én — a németek általi megszállásunkat közvetlenül megelőzően és a megszállás alatti első órákban — fontos szerepet játszott. A KSZV parancsnoki beosztásban kiépített jó kapcsolataimat mint a honvédelmi miniszter szárnysegédje is fenntartottam és így az 1944. március közepén zajló események egyes részleteiről információkat szerezhettem.

Első értesülések a németek készülődéséről

1944 márciusának első napjaiban felkeresett egykori beosztottam, Hollós Lajos honvédfőellenőr, a pozsonyi katonai attasé titkára, akivel Budapestre helyezésem után is kapcsolatban maradtam.

Hollós arról tájékoztatott, hogy a Pozsonytól délnyugatra fekvő községekben tekintélyes német erők összpontosultak, amelyek Magyarország megszállására készülnek. Utalt arra is, hogy ezt a pozsonyi

* Kéri Kálmán vezérkari ezredes az ország német megszállásának idején a honvédelmi miniszter szárnysegédje volt. Később a VI. hadtest, majd az 1. magyar hadsereg vezérkari főnökévé nevezték ki. Miklós Béla vezérezredessel együtt 1944. október 16-án parlamenterként átment a 4. Ukrán Front főparancsnokságához, majd Moszkvában a magyar fegyverszüneti bizottság tagja lett.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulása után — 1945. március közepéig — a honvédelmi minisztérium katonai főnöke volt. — A szerk.

Gestapo-köröktől származó értesülései is alátámasztják. Továbbá, hogy előljárója, Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari alezredes, a pozsonyi katonai attasé, e híreket szintén megbízhatóaknak tartja és azok következményeit igen komolyaknak ítéli meg.

Utasítottam, hogy a nekem előadottakat a Vezérkari Főnökség 2. osztály vezetőjének, Kádár Gyula vk. ezredesnek is jelentse, mire közölte, hogy ezt a katonai attasé már megtette.

Amikor e híreket Csatay Lajos honvédelmi miniszternek jelentettem, hitetlenül csak a fejét rázta. Hogy volt-e már valami tudomása az általam jelentett hírekről, azt nem tudom, de tény, hogy sem miniszterem, sem én e hírekből oly következtetéseket, miszerint a Wientől keletre és délkeletre összpontosított erők Magyarország közeli megszállására volnának hivatottak, levonni nem tudtunk.

Ezt nem mertük elképzelni, a kérdés fontosságát nem ismertük fel.

Néhány nap múlva, körülbelül március 10. és 12. között, megjelent a miniszternél Bakay Szilárd altábornagy — a szombathelyi III. hadtest parancsnoka —, aki a nyugati határunkkal szomszédos ausztriai területekről beérkezett és ellenőrzött hasonló hírekről adott tájékoztatást. Ezek szerint Wiener Neustadt körzetében több német hadtest — köztük páncélosok is — készen áll a határ átlépésére.

Közben Kádár Gyula vezérkari ezredes is adott a miniszternek összefoglaló tájékoztatást, sőt lehet, hogy a miniszter első hírei is tőle származtak.

Csatay Kádár Gyulát igen tárgyilagos vezérkari tisztnek ismerte, mégsem adott hitelt tájékoztatásának.

Sem Hollósy hírei, sem Bakay tájékoztatása, sem Kádár jelentése nem volt elegendő ahhoz, hogy a honvédelmi miniszter felfogását megváltoztassa. Képtelen volt elhinni, hogy a németek erre a lealázó lépésre, azaz Magyarország megszállására képesek legyenek. Legfeljebb annyit volt hajlandó elismerni, hogy politikai fenyegetés céljából gyülekeztetnek erőket, hogy a Kállay-kormány általuk hön óhajtott távozását és egy nekik megfelelőbb kormánnyal való felváltását kieroszakolják.

Csatay ezek után felhívta Kállay miniszterelnököt, majd Szombathelyi Ferenc vezérezredest, a honvédvezérkar főnökét. Javasolta, hogy a németektől valami magyarázatot mégiscsak kellene kérni. Szombathelyi határozott szavai — mint máskor is — Csatayt megnyugtatták.

Az ezt követő napok egyikén Fütterer repülő altábornagy, budapesti német légügyi attasé kért a minisztertől kihallgatást. Ez alkalommal jelen voltam. Tény — közölte az attasé —, hogy a szokottnál nagyobb katonai egységek állomásoznak Wien, Wiener Neustadt körzetében, de a Vezérkari Főhadiszállás megbízásából tiltakozik minden ellenünk barátságtalan szándék feltételezése ellen. Az alakulatok csupán a jobb élelmezési lehetőségek miatt vannak ott elhelyezve, és mert ebből a körzetből szállíthatók el legkönnyebben és legrövidebb úton — akár vasúton, akár közúton — Dél-Ukrajnába, ahol súlyos harcok

folynak. Közölte végül még, hogy a honvédvezérkar főnöke hasonló tájékoztatást már kapott.

Fütterer meghallgatása azonban nem nyugtatta meg Csatayt, ellenkezőleg, izgatott lett. Még aznap felhíva Szombathelyit. Véleményét kérte a német légügyi attasé közlését illetően, továbbá, hogy nem tartja-e szükségesnek bizonyos óvintézkedések megtételét.

Szombathelyi határozott válasza, miszerint katonai óvintézkedések megtételét feleslegesnek és céltalannak tartja, Csatayt némileg ismét megnyugtatták.

A kormányzó kiutazása

Március 15-én Jagow német követ megjelent Horthynál és kérte, hogy sürgősen tegyen eleget Hitler meghívásának.

Március 16-án a déli órákra Horthy magához hívatta Kállayt, Ghyczy külügyminisztert, Csatayt és Szombathelyit. Arról tanácskoztak, hogy kik és mikor induljanak Hitlerhez.

Visszatérve e tanácskozásról Csatay elmesélte, hogy a kormányzó kiutazását Kállay és ő is ellenezte. Ghyczy és különösen Szombathelyi azonban nyomós érveket hoztak a kiutazás mellett. Többek között a német parancsnokság alatt álló magyar megszálló hadosztályok régóta szorgalmazott hazaszállításával kapcsolatban. A kormányzó végül is úgy döntött, hogy eleget tesz Hitler meghívásának.

Miután feladatkörömhöz tartozott a miniszter részére a naprakész nyilvántartás, hogy fegyverzet, katonai felszerelés, lőszer vagy egyéb hadianyag viszonylatában a németek mennyire tesznek eleget szállítási kötelezettségeiknek, Csatay utasított, hogy részére egy teljesen kimerítő táblázatos tájékoztatást készítsék, melyet magával visz és megkísérel előadni.

Jelentettem, hogy ezt a munkát feleslegesnek tartom. Hivatkoztam arra, hogy vele és hivatali elődjével, Nagybaczoni Nagy Vilmosmal is jártam már a Vezéri Főhadiszálláson, de a miniszter szóhoz sem jutott. Helyesebben, ha beszélni kezdett, Hitler a szavába vágott és egész más témáról szónokolt. Emlékeztettem Csatayt, hogy így jártunk akkor is, amikor bemutatkozó látogatáson voltunk.

A már egyébként is nyugtalan minisztert szavaim annyira felidegesítették, hogy odavágta nekem: „Azt akartam, hogy velem jöjj, de hát ha te ennyire nem látod e munka értelmét, akkor nem kísérsz el! Itthon maradsz!”

Így lettem március 18-án és 19-én bizonyos események részese, vagy tanúja.

Március 18-án folyó ügyekkel és a legközelebbi minisztertanács részére elkészítendő előterjesztésekkel foglalkoztam. A déli órákban felkeresett Pogány Imre vezérkari ezredes, a kormányzó katonai irodájának főnökhelyettese, a következő közléssel: a kormányzóné igen nyugtalan és felkér, hogy próbáljam megtudni a Turán (kormányzói különvonat) visszaindulásának körülbelüli időpontját, kísérem figyelemmel útját és ha valamit megtudok, erről állandó tájékoztatást adjak.

Igénybe vettem a már említett kapcsolatokat és felhívtam a KSZV ügyeletes irányító tisztjét, hogy a Wien—Ostbahnhofon telepített magyar pályaudvar-parancsnokságot hívja fel és nevében kérje a szükséges adatokat. Mindenek előtt a Turán visszaindulásának tervét, majd időpontját állapítsa meg.

Március 18-át a várt pihenésre akartam felhasználni. Ezért korán lefeküdtem. Este tíz óra körül lakásom egyik telefonja riasztott fel. A KSZV ügyeletes vasúti tisztviselője jelentette, hogy Bicskénél a vasúti pályatestet eddig ismeretlen egyének felrobbantották, egyben közölte, hogy a Turánról híre még nincs.

Miután a kormányzói vonatnak a Hegyeshalom—Bicske—Budapest vonalon kellett visszajönni és mert további pályarobbantásoktól is tartottam, azonnal felhívtam Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert. Javasoltam, hogy a Turán csak Mosonmagyaróvár vasútállomásig fusson. Ott Horthy és kísérete gépkocsiba szálljon és így térjen vissza Budapestre.

Fentieket hallva a belügyminiszter felszólított, hogy vele valahol azonnal találkozzam. A MÁV épületében elhelyezett KSZV parancsnoki irodáját javasoltam, ahol 15—20 perc múlva találkoztunk is.

Beérkezésem után Éder főintéző azzal fogadott, hogy Bicske vasútállomáson egy Komárom felől érkező német katonai szállítmány parancsnoka felháborodással vette tudomásul, hogy szállítmánya előtt pályarobbantás történt. Ezért elrendelte alakulatának azonnali kirakását. (Később derült ki, hogy a robbantást a németek csinálták.)

Ekkor az éppen beérkező belügyminiszter jelenlétében parancsot adtam annak megállapítására, vajon nem történnek-e kirakások a Budapest felé futó többi vasútvonalon is. Ha igen, mely irányban hagyják el a vasútállomások területét?

Ezután a belügyminiszter saját minisztériumával lépett érintkezésbe. Csendőr- és rendőrközegeit utasította, mindenekelőtt a Bicskén kirakott szállítmány további magatartásának felderítésére.

A belügyminiszter telefonálgatása alatt a KSZV irányító tiszti szobájába siettem, ahol a Budapest felé futó vasúti fővonalak napi nyilvántartási grafikonjait tekintetem át, melyekre minden katonai vasúti szállítmány — így a német szállítmányok is — más-más színnel fel voltak tüntetve (a német szállítmányok tartalmuk feltüntetése nélkül).

E futólagos áttekintés a következőket eredményezte: Hegyeshalom—Budapest között fővárosunk felé 10—12 német szerelvény van útban, Szabadka—Budapest között 4—6, Lökösháza—Szolnok—Budapest között 8—10 és Galánta—Érsekújvár—Budapest között 10—12.

Ezután az ügyeletes irányító tisztet utasítottam, hogy a pontos helyzetről részemre egy futólagos vázlatot készítsen és a továbbiakban pontos felvilágosításokra legyen készen. Különösen azt figyelje, hol szakad meg egy-egy szállítmány útja.

A grafikon még nem nyújtott megbízható támpontokat arra nézve, hogy a nyilvántartott német szerelvények milyen céllal futnak vasút-

vonalaikon, azaz, hogy átfutók-e csupán, vagy magyarországi rendeltetésűek.

A német hadiforgalom főnökével történt megállapodás alapján ugyanis a Német Birodalom felől Magyarországon keresztül kelet és dél felé futó vasúti fővonalaikon naponta meghatározott számú és megfelelő időközökben érkező német szállítmány átvételére és továbbítására voltunk kötelezve. Ezeket a szállítmányokat legalább 6 órával korábban kellett bejelentésük, hogy a magyar határállomásokon a szükséges előkészületek a szállítmányok fogadására és továbbítására megtehetőek legyenek. E szállítmányok kirakására azonban feljogosítva nem voltak.

Egyenként utazó német katonai személyek csak Budapesten és Szolnokon szállhattak le a szerelvényekről. Budapesten az itt levő német összekötő szervek részére, Szolnokon pedig az ott telepített német továbbirányító és elosztó állomás részére. Itt történt ugyanis a Püspökladány, illetve Lökösháza felől jövő, egyenként vagy kisebb csoportokban érkező német katonák gyűjtése és a birodalom felé való továbbirányítása, illetve az onnan jövőknek kelet felé, tehát az arcvonal felé való elosztása.

Igy tehát Szolnokon is csak meghatározott számú, a németek közötti rendfenntartáshoz szükséges fegyveres tartózkodhatott.

Harcos alakulatok kirakására itt sem voltak jogosultak.

Ahogy a belügyminiszterhez visszatérek, ismét jelentkezik Éder főintéző. Jelenti, hogy Ceglédbercelen is kirak egy német szállítmány, nehéz járműveket, feltehetően harckocsikat is.

„Ezek már megszállnak minket” — mondja ki most először Keresztes-Fischer Ferenc. Én pedig lehivatom a KSZV mellett működő német szállításvezetőség parancsnokát, Roeder ezredest. Pár perc múlva helyettese jelentkezik, Leitner német százados, aki a kirakásokat illetően kijelenti, hogy ezekről tudomása nincs, de azonnal tájékozódni fog. Zavart magatartásából az volt a benyomásom, hogy tökéletesen tájékozott, de minden felvilágosítás adásától el van tiltva.

Az ügyeletes irányítótiszt közben átadja nekem a kért adatokat, a belügyminiszter pedig felhívta Kállay miniszterelnököt, kérve őt, hogy azonnal fogadjon minket, mert halaszthatatlanul sürgős közölni valónk van.

A Várba rohanó gépkocsiban szótlanul ülünk egymás mellett, kiki saját gondolataiba merülve. Én most kezdem csak felismerni az eseményeket teljes súlyukban. Egyben hiszékenységünk és ebből fakadó, könnyelműségünk következményeit. A németekkel való szövetség természetesen korlátozta bizonyos mértékben függetlenségünket. De mi marad ebből a jövőben?

A miniszterelnökségen

Éjfél körül értünk a miniszterelnökségre, ahol Kállay már izgatottan várt bennünket. A belügyminiszter a nála szokásos nyugodt, minden dramatizálást kerülő hangon adott tájékoztatást, mely után a mi-

niszterelnökségre rendeltették velem Szentmiklóssy Andor követet, a külügyminiszter helyettesét, Sombor főkapitány-helyettesét és Ince Pétert, Kállay titkárát.

Fentieket a miniszterelnök szobájában levő távbeszélő készülékkel, a különleges bizalmas „B” központon át intéztem, így hézagosan hallottam a két miniszter beszélgetését.

Annyit kétségtelenül ki tudtam venni, hogy az ellenállást is mérlegelik és Keresztes-Fischer ebből a szempontból a rendőrséget és csendőrséget alkalmasnak tartja, a honvédség megfelelő akciója mellett.

De kivettem beszélgetésükből azt is, hogy mérlegelik a Tiszántúlra, esetleg Debrecenbe való kitérést is, gépkocsin vagy repülőgépen.

A miniszterek beszélgetésének akaratlanul is fültanúja lévén érzem, hogy a kellő előkészületeket elmulasztván a honvédség ellenállásával a németek ellen számolni aligha lehet és egy fegyveres ellenállás sikert nem hozhat.

Távozni készülök a titkári szobába, de Kállay visszatart és közli velem: „A honvédséggel is intézkedni kell, mert valamit mégis csak kellene csinálni!”

Jelenttem, hogy én csupán a honvédelmi miniszter szárnysegédje vagyok és a honvédség alakulatai felett parancsadási joga csak a vezérkar főnökének van, aki egyben a honvédség főparancsnoka. Annak távollétében helyettese, Bajnóczy vezérezredes hivatott intézkedni. „Azonnal kerítsd elő” — voltak Kállay sürgető szavai.

Bajnóczy vezérezredes lakása nem jelentkezett. Majd a miniszterelnökségre kérttem Ruszkiczay-Rüdiger vezérezredes honvédelmi miniszterhelyettesét és Magyarossy Sándor vezérezredes légügyi főcsoportfőnököt s végül értesítettem a történetekről Pogány vezérkari ezredest, a kormányzó katonai irodájának helyettes főnökét.

Javasoltam Kállaynak, hogy miután Bajnóczy egyelőre nem érhető el, hívjuk fel Nádas vezérkari ezredest, a vezérkar 1., azaz hadműveleti osztályának vezetőjét, aki hivatott lesz a Bajnóczy által kiadandó intézkedések elkészítésére és továbbítására.

Közben a KSZV is jelentkezik. Az ügyeletes tiszt jelenti, hogy a Turán Salzburgot este 10 óra körül elhagyta és hogy ott alighanem légiriadó van. Bicskén további kirakások folynak, Ceglédbercelen ugyancsak. A bicskei pályarombolás helyreállítására az intézkedések megtörténtek.

E hírekkel visszasietek Kállayhoz, aki Keresztes-Fischerrel tárgyal. „De hát biztos, hogy a kormányzó a Turánon van?” — kérdi nyugtalanul. Erre csak azt tudom mondani, hogy erre bizonyítékom nincs és azt hiszem, ez csak a Turánnak Hegyeshalomra való beérkezésekor fog kétséget kizárólag kiderülni. Ismerve a Salzburg és Wien közötti menetidőt, úgy vélem, hogy a Turán Hegyeshalmot legkésőbb hajnali három óra körül elérheti és intézkedni fogok, hogy a Turán és a miniszterelnökség közötti közvetlen távbeszélő-összeköttetés létrejöhön.

Ekkor lép be Szentmiklóssy külügyminiszter-helyettes, aki közli, hogy Ghyczy külügyminisztertől egy olyan — tolvajnyelven fogalmazott — tisztán családi vonatkozásokat tartalmazó táviratot kapott, melyből kitűnik, hogy Hitler barátságtalan lépésre határozta el magát Magyarország ellen. Közli még, hogy a külügyminisztérium bizalmas iratanyaga egy részének megsemmisítésére már intézkedett, egy részének a németek előli biztonságba helyezéséről pedig gondoskodott.

Szentmiklóssy távozik, én pedig a titkári szobából Nádas vezérkari ezredet keresem. Lakásán senki sem jelentkezik, de irodájában megtalálom.

Most vettem kézhez egy sürgönyt, azonnal jövök — feleli.

Megérkezik Nádas ezredes, átnyújtja Kállaynak a sürgönyt, mely Szombathelyi aláírásával van ellátva. Kállaytól Bethlenhez kerül, tőle Keresztes-Fischerhez. Utóbbi visszaadja Nádasnak, akitől elkérem és én is elolvasom.

A sürgöny szerint a németek nem ellenséges szándékkal jönnek és őket barátságilag kell fogadni. A honvédség alakulatai további intézkedésig maradjanak laktanyáikban.

Kállay „Köszönöm”-mel fordul Nádashoz és felém, értésünkre adva, hogy a miniszterek Bethlen Istvánnal egyedül akarnak maradni.

Megérkezik Sombor főkapitány-helyettes és mielőtt Kállayhoz bemegy közli, hogy Bicskén állandó kirakások vannak, az állomás területére nem lehet bejutni, mert azt a németek lezárták. Gépköcsi és nehéz harcokos osztagok Budapest felé menetben. E percben a várost már elérhették. Közben beérkezik Kádár vezérkari ezredes is.

Ahogy Nádashal kilépünk a miniszterelnöki városzobába, ott találom Ruzkiczay vezérezredést, Náday István vezérezredes és Beregfy Károly vezérezredes hadseregparancsnokokat, Vörös János altábornagyot, a székesfehérvári II. hadtest parancsnokát, Magyarossy vezérezredes légügyi főcsoportfőnököt és Hellebronth vezérőrnagyot, a légierő egyik csoportfőnökét, akinek a német légierő parancsnokságával való rendkívül szoros és szívélyes kapcsolót jól ismertem.

Hogy Ruzkiczayt és Magyarossyt kivéve ki hívta a miniszterelnökségre ezeket a magas rangú katonákat, ma sem tudom. Különösen érthetetlen volt előttem akkor Vörös János megjelenése, akinek tudomásom szerint az adott időpontban Székesfehérváron, hadteste székhelyén lett volna a helye.

Miután Ruzkiczayval távbeszélőn röviden közöltem, milyen események teszik szükségessé eljövetelét, az volt az érzésem, hogy a tábornokokat már tájékoztatta.

Közben elmúlt már két óra is, amikor végre befut Bajnóczy vezérezredes. Nádas átadja neki Szombathelyi sürgönyét. Gyorsan elolvassa. Kállaynak bejelentem, mire Ruzkiczay, Náday, Beregfy és Nádas kíséretében belép. Én is bent maradok.

Kállay azzal fordul Bajnóczyhoz, hogy a kormányzó helyzete bizonytalan, nem tudja, fogoly-e, vagy ura elhatározásának. Tudatában van annak, hogy esetleges ellenintézkedéseink a kormányzó helyzetét megnehezítik, mégis szükségesnek tartja mérlegelni az ellenál-

lás lehetőségeit. Erre vonatkozólag kéri Bajnóczy véleményét, aki kifejti:

A német megszállás ellen semmilyen előkészítő intézkedések nem történtek. Minden ellenállás illuzórikus, mert számbavehető harc képes erők sem Budapesten, sem vidéken nincsenek. Az alakulatok létszáma kicsi; zömmel kiképzés alatt álló újoncokból állnak, fegyverzetük hiányos. Az alvó polgári lakosággal számolni egyáltalában nem lehet. Erre sem lelkiileg, sem fegyverzetileg előkészítve nincs. A fegyveres ellenállás csak hiábavaló vérontást jelentene. Mintha Bajnóczy Lidicét is említette volna.

Kállay ekkor felvetette a gondolatot, hogy a kormánynak Debrecenbe, vagy valamelyik más tiszántúli városba, esetleg Erdélybe kellene repülni. Gyorsan Magyarossy vezérezredesért siettem, aki Hellebronth kíséretében jött be. Kállay az elrepülés módjáról és lehetőségéről kért tájékoztatást. De Hellebronth ridegen csak ennyit mondott, hogy „szó sem lehet róla. A repülőterek éjjeli felszállásra berendezve nincsenek, mire megvirrad, már meglesznek szállva”. Magyarossy szó nélkül hagyta Hellebronth szavait, Bajnóczy pedig megerősítette, hogy repülőtereink éjjeli felszállásra berendezve nincsenek.

Kállay Hellebronth felé fordul: „Honnan tudja ezt tábornok úr?”

„Biztosan tudom (lehet, hogy azt mondta: »biztosra veszem«), hogy ejtőernyősök a repülőtereket birtokba veszik.” — E párbeszéd után akkor az volt a benyomásom, hogy Hellebronth többet tud, mint mi.

Náday nem tudott a minden ellenállás nélküli magatartásba belenyugodni. Érveket keresett az ellenállás mellett és hiszékenységünket, felkészületlenségünket — ha enyhe szavakkal is — korholta.

Bajnóczyt Kállay visszatartotta, mi pedig a fogadószobába távoztunk, ahol Náday és Nádas az ott jelenlevőket a döntésről tájékoztatták.

Végeredményben tehát Kállay hozzájárult ahhoz, hogy Bajnóczy a Szombathelyitől kapott sürgöny szellemében tegye meg intézkedését és úgy döntött, hogy a kormányzó visszatéréséig Budapestet nem hagyja el.

Váratlanul betoppan Greiffenberg altábornagy német katonai attasé és éppen szembe találja magát a Kállaytól kijövő Bajnóczyval. Greiffenberg egy sürgönyt mutat fel, de elolvasásra át nem adva tájékoztatja Bajnóczyt, hogy a Szombathelyi által küldött sürgöny Hitler és Horthy megegyezésén alapul és azért keresi őt. Kéri, hogy annak megfelelően cselekedjen.

„Es wird geschehen” (meg fog történni) — szól Bajnóczy.

„Gott sei Dank” (Hála Istennek) — nyugtázza e szavakat a német tábornok, majd bebocsátást kér Kállayhoz, aki bejelentésemre Bajnóczy és Nádas kíséretében fogadja is. Csak később tudtam meg Bajnóczytól, hogy Greiffenberg a következőket adta elő Kállaynak:

Magyarország kormányzójának hozzájárulásával és az ország szuverenitásának teljes épségben tartása mellett, az ország egyes helyeire német csapatok jönnek. A magyar csapatoknak laktanyáikban kell

maradniuk, hogy minden félreértésből fakadó összeütközés elkerültesse. A Tiszántúllal való közlekedés egyelőre nem engedélyezhető, esetleg elrendelt mozgósítási intézkedéseket hatálytalanítani kell. A magyar közüzem végébe zavartalanul munkáját.

A leírt események alatt a KSZV-vel állandó kapcsolatban állottam és így tudomásom volt arról, hogy a Turán nagy késéssel érkezett be Wienbe. E késést 3 órára becsültem, melyet vasúttechnikai okok nem indokoltak. Folyamatosan jöttek a helyzetjelentések is.

Megtudtam, hogy a bicskei pályarombolás csak jelentéktelen volt és a sínpálya Kelenföld felé ismét használható. A kirakások Bicskén és Ceglédbercelen befejeződtek. Budapest, Ferencváros, Rákosrendező és Kelenföld vasútállomásokra német szerelvények futottak be, melyek a kirakást megkezdték. A rendőrség pedig jelentette, hogy a város külső kerületeiben már német páncélosok állanak. A németek addig késleltették a kormányzói vonat Hegyeshalomra érkezését, míg Budapestet körül nem zárták és kellő számú harcokocsival nem rendelkeztek a fővárosban.

A Turán hazaér

A Turán március 19-én öt óra körül ért Hegyeshalomra, ahol a KSZV azonnal kapcsolatot létesített a Turán és a KSZV hírközpontja, majd a miniszterelnökség között. Csatayt kértem és jelentettem neki, hogy Kállay a kormányzóval akar beszélni. „Alszik — válaszolta Csatay —, de itt van a Főnök.” Szombathelyit értette ez alatt és a vonalba belépő Kállay már Szombathelyivel beszélt.

Kállay feltétlenül a kormányzóval akart beszélni. De Szombathelyi ezt elhárította azzal, hogy a kormányzó igen fáradt, alszik és nálánál többet mondani ő sem tudna.

A kormányzóval való beszélgetés nem is jött létre.

Kállay beleegyezett ugyan abba, hogy Bajnóczy a honvédség felé az intézkedéseket Szombathelyi sürgönye szellemében kiadja, de azért kétségei voltak ezen intézkedések helyességét illetően. Attól tartott, hogy Szombathelyi sürgönyét a németek meghamisították. Az ellenállás gondolata visszatérően foglalkoztatta. A Turánnal való beszélgetés után azonban végleg eltemette az ellenállás gondolatát és a kormányznak kelet felé való menekítését.

A Turán 8 óra körül érkezett meg Kelenföldre, Kállay, Keresztes-Fischer, Bajnóczy és Szentmiklóssy fogadták. Mint rangban legfiatalabb, a fogadók bal szárnyán ott állottam én is, hogy Csatay rendelkezésére álljak.

A befutó Turánt látva mindjárt feltűnt, hogy német vasúti személykocsik vannak hozzácsatolva. Ablakaikból kíváncsi SS-ek tekintenek le ránk.

Horthy szóltanul, de feszesen fogadta jelentkezésünket, mindannyiunkkal kezét fogva. Azután Kállay és a testőrség parancsnokának kíséretében elhajtattott.

A kelenföldi pályaudvartól Csatay lakásáig az utat kettesben tetük meg.

Röviden közölte a Klessheimben, Hitlernél történeteket, mondván, hogy ő ott inkább csak statisztált. Hitler minősíthetetlenül viselkedett Horthyval szemben, aki sértődötten otthagya a tanácskozást. A továbbiakban Szombathelyi vitte a főszerepet. Neki köszönhető, hogy Horthy és Hitler még egyszer találkoztak és megállapodtak az ország ideiglenes békés megszállásában. Ennek eredménye Szombathelyi sürgönye. Ő azonban a legrosszabbtól tart. A németeknek hinni többé nem tud. „Megutáltam őket” — mondta. Majd tájékoztatott, hogy a déli órákban koronatanács lesz a kormányzónál. „Egy percig sem maradok tovább! Légy ötkor a miniszteri irodában. A miniszterhelyettes is ott legyen.”

A beszélgetés alatt alig ismertem rá az egyébként rendkívül nyugodt, logikusan beszélő, életvidám miniszteremre. Egy életunt, csalódott, rapszódikusan beszélő embert láttam viszont.

De mintha kissé felszabadult volna, hogy végre kibeszélhette magát. Én szóhoz sem jutottam és nem jelenthettem, hogy rosszabbat nem tehet, minthogy lemondjon.

A minisztertől elbúcsúzva hazahajtottam. Egy izgalmas napban és éjszakában volt részem, álmatlanul, állandó izgalommal az események sodrában. Röpké percek adódtak csak, hogy a bennem kavargó érzelmeket az értelem útjára tereljem. A németek eljárását mélységesen elítélő undor és a tehetetlenségünk miatti szégyen és düh dúltak bensőmben, váltakozóan, a pillanatnyi események hatása alatt.

Hazaérve, mind testileg, mind lelkileg fáradt voltam. Pihenni vágytam. De a pihentető álom elkerült. Az érzelmek és az értelem változó befolyása alatt — sok töprengés közepette — végül is a következőket szűrtem le magamban:

1. A németek háta mögött valóban kerestük a kapcsolatot ellenfeleinkkel. Ez kétségtelenül magyar érdek volt, de a német és az össz-szövetségi érdekeket sértette. — Talán nem voltunk elég körültekintők a magyar szempontból mindenképpen indokolt, sőt parancsoló kapcsolatok felvételénél?

2. A Vörös Hadsereg talán már csak 100—150 km-re van az északi Kárpátok gerincétől. Útja onnan szabad a Kárpátok felé és ha az utánpótlás lehetővé teszi, napok alatt a Tatár-hágón lehet. Akkor pedig a dél-ukrajnai és galíciai német arcvonal között kb. 200 km-es úr keletkezik. Az arcvonalak tehát elszakadhatnak egymástól.

E hadászati rendkívül kritikus helyzetben azért kényszerültek-e a németek megszállásunkra, hogy kiugrásunkat, sőt esetleges szembe fordulásunkat megakadályozzák és Magyarország hadipotenciálját, beleértve a mozgósított magyar hadsereg harcbaállítását a maguk javára hasznosítsák? S mindazt a szükség törvényt bont elve alapján, bármily fájdalmas és megalázó legyen is ez hazánkra.

3. De mi készítetett minket arra, hogy a kapott és ellenőrzött hírek dacára sem hittünk egy megszállás lehetőségében? Miből táplálkozott ez a tragikus következményekkel járó hiszékenység?

Ha eddig nem is, de most igazán eszünkbe juthatott volna az a több évszázados mondás, hogy „ne higgy magyar a németnek, akármiben hitegetnek”.

4. Hogy lehattunk annyira könnyelműek, hogy sem politikailag, sem katonailag, mégcsak a legminimálisabb előkészületeket sem tettük meg, mindent elmulasztottunk?

5. Új, az eddiginél sokkal súlyosabb helyzetbe kerültünk, valószínűleg igen erősen korlátozott cselekvőképességgel.

A háborúból azonban mindenképpen ki kell kerüljünk. Jövőbeni cselekményeink erre kell irányuljanak és ennek érdekében kell legfelsőbb vezetésünknek immáron ügyes, kétszínű játékkal oly helyzetet teremteni és a cselekvésre kedvező időpontig időt nyerni, hogy a vesztesek oldalát még időben elhagyhassuk.

Ezek a gondolatok foglalkoztattak és ezekkel értem délután 4 óra-kor a miniszteri irodába.

A szokásos referádára készültem fel. Pár perc késéssel, polgári ruhában, rendkívül ideges állapotban megérkezett Csatay is. Közölte velem, hogy lemondott, a minisztérium vezetését az új miniszter kinevezéséig a miniszterhelyettesnek fogja átadni. Készítsek elő mindent, mert nemsokára jelentkezni fog, ő pedig, megundorodva mindentől, végezni akar mindennel.

Jelentésemet szokás szerint a harctéri helyzet vázolásával kezdtem el, de hirtelen és indulatosan félbeszakított: „Nem érdekel, mi van még? Röviden!”.

Nagyon tiszteltem és nagyon szerettem Csatay minisztert. Jót és rosszat mindenkor őszintén jelenthettem neki. Éreztem azt is, hogy bizalmába fogadott. Ez adott bátorságot ahhoz, hogy elhatározása helytelenségére rámutassak. Előadtam, hogy a kormányzó bizalmából és, mint katona, bizonyos mértékben parancsra lett miniszter és mindaddig, míg az államfő bizalmát bírja, nincs joga lemondani, mert ezzel annak politikai nehézségeit csak fokozná. Tisztában kell lennie azzal, folytattam, hogy utána már csak olyan miniszter jöhet, aki nálánál elfogadhatóbb a németek szemében. Talán Rácz, de esetleg Ruszkay. Amíg azonban a helyén van, és a kormányzó lemondását nem kívánja, ne hozza őt abba a kellemetlen helyzetbe, hogy az utód kinevezésébe a németek beleszóljanak.

Maradnia kell, éppen most, amikor a honvédség egységének érdekében mindent meg kell tennie, hogy a kellő pillanatban és megfelelő előkészítés után a németektől megszabadulhassunk és a vesztes háború súlyos következményei alól minél nagyobb mértékben mentesüljünk.

Ekkor a szomszéd szobában, mely irodahelyiségem volt, csengett a telefon. Csatayné jelentkezett. Egy-két elejtett szavából megértettem, hogy öngyilkosságot terveztek ki.

Visszatérve a miniszterhez, benyomásomat őszintén jelentettem, hozzáfűzve, hogy e súlyos helyzetben ezt a honvédséggel, az országgal szemben gyáva félreállásnak, hálátlan cserbenhagyásnak kell minősíteni.

Csatay ingerülten csendre intett és kijelentette, hogy senkinek semmi köze, hozzá, mégha öngyilkosok lennének is. „Az átadást készítsd elő, és hívjad a miniszterhelyetteset!”

Ruszkiczay vezérezredes —, aki jelentésemre azonnal jött — jó barátja volt Csataynak, aki nagyon megbecsülte és sokat adott szavára. Fanatikus szorgalmú ember lévén, a minisztérium apró-cseprő ügyeivel is tisztában volt, és a minisztert sokban tehermentesítette.

Ettől az embertől vártam segítséget, hogy Csatay maradjon. Nem is csalódtam. Tárgyilagos, megnyugtató hangon, lényegében ugyanolyan érveket sorakoztatott fel, mint jómagam, de talán diplomatikusabban.

Beszélgetésüknél nem voltam végig jelen, de a szobáinkat összekötő ajtót nem zártam be teljesen, így Ruszkiczay majdnem minden szavát hallottam. Csatay alig beszélt, de Ruszkiczay kérő szavainak hatására a miniszteri teendők átadása ez alkalommal elmaradt.

Másnap egy új hét kezdődött, de mintha egy új, az eddigieknél is terhesebb korszak vette volna kezdetét. És mintha egy, a tegnapival szemben új miniszterem is lett volna. Megjegyzéseiből kiéreztem a fokozódó gyűlöletet a német birodalom vezetői ellen. Mindinkább úrrá lett rajta az elhatározás, hogy marad, és ha Horthy vállalja a szakítást a németekkel, úgy követni fogja.

Hogy pedig az általam vázolt elgondolásainkból mi sikerült, illetve mi nem és miért nem, s hogy a sikertelenségeknek hazánkra mily tragikus következményei voltak annak idején, az túllépi e visszaemlékezés kereteit.

Katonapolitikai kérdések már ezek, melyek leírása és tárgyilagos bemutatása, méltatása a hadtörténezszek feladata.